

Тинний В.І.

кандидат педагогічних наук

доцент кафедри іноземних мов факультету фінансів

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ВИКОРИСТАННЯ ІТ-ТЕХНОЛОГІЙ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ МІЖКУЛЬТУРНОГО ДІАЛОГУ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ ЗАСОБАМИ ВІРТУАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

***Анотація.** У статті досліджені особливості розвитку міжкультурної комунікації в процесі вивчення іноземної мови з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, ресурсів середовища Інтернет в умовах глобалізації.*

***Ключові слова:** міжкультурна комунікація, міжкультурна компетенція, іншомовна комунікація, інформаційно-комунікаційні технології.*

***Abstract.** The article examines the features of intercultural communication development while learning foreign language using modern information and communication technologies, Internet resources in the context of globalization.*

***Key words:** intercultural communication, intercultural competence, foreign language communication, information and communication technologies.*

Постановка проблеми. Швидкий розвиток сучасних інформаційних та комунікаційних засобів став основним чинником прискорення розвитку глобалізації в суспільстві протягом останніх кількох десятиліть. Завдяки своїй самобутній та унікальній природі нові інформаційні технології підняли взаємодію в межах суспільства на якісно новий, більш складний рівень. Нові технології комунікації функціонально дозволяють людям спілкуватися з кількома особами одночасно із можливістю персоналізації повідомлення в процесі взаємодії. Технології мають п'ять відмінних характеристик: цифровий характер, конвергентність, інтерактивність, використання гіпертексту і віртуальність [1, 2]. Потужний вплив глобалізації, посилений появою нових засобів інформаційної комунікації, розкривається в їх особливостях: динамічності, переконливості, взаємопов'язаності, гібридності та індивідуальній потужності [1].

Глобалізація — це динамічний процес, спричинений взаємодією між двома силами культурної самобутності та культурного розмаїття, або між індивідуалізацією та універсалізацією. Глобалізація поширюється на усі аспекти суспільства і життєдіяльності. Така культуро-трансформована держава створює можливості для культурного обміну за допомогою нових інформаційно-комунікаційних ресурсів завдяки подоланню перепон між людьми. Нарешті, глобалізація посилює роль особистостей в суспільстві з сучасними технологіями, які урізноманітнюють світ, визнаючи важливість та здібності окремих особистостей.

Особливий зв'язок між п'ятьма відмінними характеристиками інформаційних засобів (цифровий характер, конвергенція, інтерактивність, наявність гіпертексту та віртуальність) та п'ятьма параметрами глобалізації

(динамічність, загально проникність, системний взаємозв'язок, культурна трансформація та індивідуалізація) залишаються перспективним напрямом подальших досліджень.

Аналіз досліджень та публікацій. Багато вітчизняних і зарубіжних науковців досліджували проблематику міжкультурної комунікації та пов'язані з нею окремі аспекти. Серед них М. Кушнарьова, Г. Архіпова, О. Павленко, Л. Биркун, Д. Трагер, М. Каган, І. Дзюба, Т. Комарницький, О. Мудрік, Р. Портер, О. Бодальов, Е. Голл, Ю. Федоренко, М. Ночевник, Л. Нагорна, С. Тер-Мінасова, А. Кребер, Л. Губерський, С. Тюкова, П. Донець, Н. Чернова, Е. Гірш, Г. Гофстеде, С. Гантінгтон, С. Даль, К. Бергер та ін. У працях М. Жинкіна, В. Скалкіна, В. Гумбольдта, І. Зимньої, Л. Виготського проведений аналіз проблем мовленнєвої діяльності та спілкування; Е. Уотерс, Б. Коффі, Г. Стоун, В. Бухбіндер, Д. Уільямс присвятили свої дослідження питанням навчання іноземним мовам з метою виконання визначених освітніх завдань; структура та зміст комунікативної компетентності висвітлена у працях А. Александренко, Ф. Епперта, Р. Джонсона, А. Сичевої, В. Штраусса та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нові інформаційно-комунікаційні засоби впливають не тільки на форму і зміст інформації, але також на те, як люди сприймають один одного в процесі спілкування, особливо представники різних культурних чи етнічних груп. До появи нових інформаційних засобів, на думку *Bagdasaryn*, традиції та інновації в суспільстві динамічно та синхронізовано співіснували, але швидкість і вплив сучасних інформаційно-комунікаційних технологій призвели до нездатності традиційних цінностей встигати за трансформацією культурних цінностей під впливом нових засобів інформації [3]. Цей культурний розрив спричинив складнощі у порозумінні та спілкуванні серед людей і поколінь однієї культурної групи.

Зазначені вище процеси глобалізації та розвиток інформаційних технологій призвели до підвищення інтересу до проблем міжкультурної комунікації. **Завдяки великій увазі до міжкультурної комунікації** останнім часом її розглядають на міжнародному рівні як заклик до глобального діалогу, поваги та толерантності. У цьому процесі міжкультурне навчання охоплює цілий ряд окремих аспектів, починаючи від лінгвістичних, прагматичних, культурологічних, естетичних і закінчуючи етичними проблемами [4, с. 72]. Для реалізації успішної міжкультурної комунікації необхідно забезпечити налаштованість людини на розуміння і сприйняття етнічних стереотипів поведінки інших націй, їх інтересів, звичаїв, культурних цінностей тощо. Згідно досвіду спілкування з представниками інших культур значна частина проблем цього процесу виникає через непорозуміння причин поведінки партнерів по комунікації. Тому, принциповим є донесення до співрозмовників стереотипів поведінки, характерних для тієї або іншої культури [5, с. 117].

До засобів міжкультурної комунікації та ефективної взаємодії з представниками інших культур належить знання іноземних мов. Значна увага до міжкультурної освіти та вдосконалення здатності студентів до

міжкультурної комунікації протягом вивчення іноземної мови обумовлена необхідністю підтримувати навчальну діяльність студентів, які орієнтовані на зовнішній світ, з метою поглиблення розуміння іноземної культури. Ефективність, поряд із знанням іноземної мови, залежить від багатьох факторів: умов і культури спілкування, правил етикету, знання невербальних форм, виразів, фонових знань взагалі та багатьох інших [6]. Засвоєння іноземної мови та розвиток вмінь спілкування відбувається найбільш ефективно в природному мовному середовищі. Тому, суттєво важливим в цьому процесі є насичення середовища елементами матеріальної культури, іншомовного побуту. Це є необхідним компонентом розвитку комунікативної компетенції учасників спілкування.

На нашу думку, до критеріїв сформованості комунікативної компетенції з іноземної мови варто віднести здатність і готовність студентів використовувати її в комунікативних ситуаціях згідно мовних норм, під час опрацювання іншомовної інформації у поєднанні з соціолінгвістичними та соціокультурними знаннями; а також вміння побудувати комунікацію у контексті культури рідної та іноземної мов. Мовна компетенція, яка характеризується інтелектуальним, емоційно-особистісним і регулятивно-поведінковим аспектами, формує комунікативну компетентність і забезпечує в подальшому успішну професійну і кар'єрну діяльність [7, с. 112].

Ефективний діалог культур передбачає формування досвіду роботи вербальними та невербальними формами комунікації. Інформаційно-комунікаційні технології перетворюють навчання на якісно новий процес, який дозволяє: розширити аудиторію спілкування, наблизити та подолати кордони між ізольованими спільнотами завдяки вільному обміні думок, інформацією; всебічно вивчати культуру інших народів та їх досвід; сприяти оволодінню іноземною мовою протягом реалізації міжнародних проєктів. Нові інформаційно-комунікаційні засоби (ІКЗ) виховують нову культуру в суспільстві, особливо в процесі міжкультурного спілкування. На нашу думку, проблема адаптації до такої нової ситуації та поступового досягнення взаєморозуміння між людьми з різних культурних груп на цьому етапі культурних змін стає значною перешкодою для взаємодії у повсякденному житті, яку варто потребує подальших наукових досліджень.

Сучасні інструменти соціальної комунікації, зокрема, *Facebook*, блоги, *MySpace*, *YouTube*, *Twitter* і *iPhone*, дозволяють людям з усіх куточків світу презентувати себе певним чином і залишатися на зв'язку в кіберпросторі. Очевидно, що гнучкість інформації, представленої та переданої сучасними засобами, впливатиме безпосередньо позитивно або негативно на розвиток міжкультурних відносин у віртуальному співтоваристві через створення мережі особистих контактів [8, 9, 10]. Науковці з'ясували, що використання нових інформаційних засобів комунікації допомагає іноземним студентам подолати бар'єри в процесі міжкультурної адаптації. Однак, аналізуючи особливості віртуального середовища, варто зазначити, що цифрові платформи

забезпечують «синхронну» онлайн комунікацію подібно особистому спілкуванню у фізичному середовищі. Обидва види спілкувань є потенційно ризикованими, оскільки можуть включати непорозуміння, протидію та конкуренцію між особами різних культур, релігій, освіт, статі, тощо.

Деякі дослідники онлайн комунікації стверджують, що хоча традиційне очне спілкування було успішно замінено комп'ютерною комунікацією, деякі специфічні культурні мотиви, визначені традиціями та соціальними передумовами, мають вагомий вплив на дії учасників онлайн спільноти. Через це, незалежно від мети спілкування — розваги онлайн, вивчення та практикування іноземної мови, встановлення та зміцнення різних зв'язків тощо, як зазначили *Lu* та ін., існує потреба у спільній прагматичній та комунікативній обізнаності, крім необхідності спільної мови, для забезпечення взаємної терпимості та поваги [11].

Аналіз онлайн-комунікації дозволяє стверджувати, що кількість та якість визначається особливостями користувачів та їх культур, які можна розділити на дві групи, а саме висококонтекстні культури (ВКК) та низькоконтекстні культури (НКК). Відповідно, веб-сайти ВКК та НКК груп відрізняються, як і комунікаційні стратегії та стилі таких груп. Слід зазначити, що у ВКК груп висловлювання та повідомлення зазвичай більш змістовні та складніші. Більше того, в той час коли деякі повідомлення можуть передавати багато для певної групи, вони можуть бути менш значущими для людей, які перебувають поза цією групою.

Thorne зауважив, що онлайн-комунікація призвела до збагачення практичного та лінгвістичного досвіду, проте, широко поширений інструмент, електронна пошта, не зміг опосередкувати стосунки між людьми [12]. Він дійшов висновку, що індивідуальні особливості та колективний досвід обумовлюють поведінку учасників онлайн-комунікації, що впливає на процеси, цілі та результати розвитку мовленнєвих здібностей. *Thorne* та *Payne* заявили, що онлайн-комунікація створює нові та широко поширені жанри використання мови [13]. Вони підкреслювали потенціал середовища Інтернет для перетворення програм вивчення або викладання іноземної мови та ролі студентів, а також необхідності їх реструктурування відповідно до нових умов віртуального середовища.

На нашу думку, з метою подолання перешкод побудови ефективного комунікативного процесу онлайн реалізація комунікативно-орієнтованого навчання іноземних мов потребує моделювання умов спілкування офлайн, які забезпечують не тільки передачу та повідомлення інформації пізнавального і афективно-оціночного характеру, обмін знаннями, навичками і вміннями, а, передусім, взаєморозуміння людей в процесі мовної взаємодії.

У своїх працях *Elola* та *Oskoz* виявили, що в контексті іноземної мови використання інтернет-блогів не лише виявило позитивний вплив на розвиток міжкультурних відносин, але також підвищило ступінь компетентності учасників міжкультурної комунікації [14]. Аналізуючи характеристики

середовища онлайн-комунікації *Allwood* та *Schroeder* зазначали, що англійська мова є домінуючою в багатомовному та культурному контекстах; у розмовах бракувало впорядкованості діалогу порівняно із спілкуванням у фізичному світі. Також, ті, хто не володіють англійською мовою або мають труднощі з її використанням, знаходяться в певному невідповідному становищі [15]. Отже, комунікація онлайн — це двостороння дія, яка обумовлює необхідність вивчення іноземних мов, культури інших країн обома сторонами.

Висновки з проведеного дослідження. Віртуальне середовище Інтернет пропонує широкі можливості для автономного навчання протягом усього життя, оскільки воно надає вільний доступ до сучасних та легко модифікованих матеріалів, видів діяльності, ресурсів тощо. Аналіз можливостей сучасних віртуальних платформ дозволяє стверджувати, що вони надають численні можливості для вивчення та використання у практиці іноземних мов.

Студенти можуть знайти багато письмових, візуальних та аудіофайлів, а також людей, з якими вони можуть ділитися інформацією і, тому, навчати один одного або навчатись один у одного. Отже, сучасні освітні системи повинні запропонувати рішення для студентів, які створюють умови для індивідуального навчання впродовж життя з відповідною зміною системи оцінювання власної навчальної діяльності. Для успішного використання можливостей, наданих цифровим середовищем, на нашу думку, важливо переглянути критерії успішного вивчення іноземної мови, зокрема, опрацювання та складання різноманітних тестів онлайн. Іншими словами, необхідно створити умови для ефективного самостійного вивчення іноземної мови людиною, яка зможе вільно спілкуватися з представниками інших культур.

У сучасній освіті слід заохочувати нетрадиційні програми для забезпечення діалогу між учнями та викладачами або іншими учасниками віртуального середовища, знань щодо комунікації онлайн, а також методології, матеріалів та техніки. Учасникам віртуального співтовариства слід визнати культурні та мовні відмінності різних спільнот, а належний рівень володіння іноземною мовою забезпечує значні переваги для навчальної та дослідницької діяльності, спілкування у віртуальному середовищі.

Отже, аналіз особливостей цифрового простору Інтернет з точки зору міжкультурної комунікації онлайн дозволяє відзначити чотири суттєві елементи успішного та змістовного спілкування: лінгвістичні знання; знання культур інших спільнот; Інтернет та технологічне обладнання, а також освітні технології; постмодерністський погляд, який може сприяти глобальній толерантності та спілкуванню через розуміння та повагу до інших культур.

Список використаних джерел

1. G. Chen, K. Zhang. New media and cultural identity in the global society / Chen G., Zhang K. // Handbook of Research on Discourse Behavior and Digital Communication: Language Structures and Social Interaction. — Hershey, PA: Idea Group Inc., 2010. — pp. 801–815.

2. N. Lister, J. Dovery, S. Giddings, I. Grant, K. Kelly. New media: A critical introduction / Lister N., Dovery J., Giddings S., Grant I., Kelly K. — New York: Oxford University Press, 2009.
3. N.G. Bagdasaryn. Intercultural communication in the context of new media / Bagdasaryn N.G. — 2011. Режим доступу: <http://www.itas.fzk.de/eng/esociety/preprints/mediaculture/Bagdasaryan.pdf>
4. Гришкова Р.О. Формування іншомовної соціокультурної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей: [монографія] / Р. О. Гришкова. — Миколаїв: Вид-во Чорноморського державного університету ім. Петра Могили, 2007. — 424 с.
5. Шавкун І.Г. Міжкультурна комунікація як складова сучасної менеджмент-освіти / І. Г. Шавкун // Культурологічний вісник Нижньої Наддніпрянщини. — 2009. — Вип. 23. — С. 115–118.
6. Ахьямова И.А. Культурная самопрезентация современной молодежи невербальными средствами / И. А. Ахьямова // Педагогическое образование в России. — М., 2011. — Вып. 4. — 290 с.
7. М'язова І.Ю. Особливості тлумачення поняття «міжкультурна комунікація» / І. Ю. М'язова // Філософські проблеми гуманітарних наук. — 2006. — №8. — С. 108–113.
8. D. Boyd, N. Ellison. Social network sites: Definition, history, and scholarship / Boyd D., Ellison N. // Journal of Computer-Mediated Communication. — 2007. Режим доступу: <http://academic.oup.com/jcmc/article/13/1/210/4583062>
9. N. Ellison, C. Steinfield, C. Lampe. The benefits of Facebook “friends”: Social capital and college students’ use of online social network sites / Ellison N., Steinfield C., Lampe C. // Journal of Computer-Mediated Communication. — vol. 12. — 2007. — pp.143–168.
10. J. Walther. Interpersonal effects in computermediated interaction: A relational perspective / Walther J. // Communication Research. — vol. 35. — 1992. — pp. 79–91.
11. Lu W-H., Yang C-C., Peng H., Chou C. The Impact of Computer-Mediated Intercultural Communication on Learner’s Cultural Awareness and Sensitivity: A Case Study / W-H. Lu, C-C. Yang, H. Peng, C. Chou // Association for Educational Communications and Technology // October 19–23. Reports. Evaluative Speeches. Meeting Papers. — Chicago, IL, 2004.
12. S. Thorne. Artifacts and Cultures-of-Use in Intercultural Communication / Thorne S. // Language Learning and Technology. — vol. 7(2), 2003. — pp. 38–67.
13. S. Thorne, J. Payne. Evolutionary Trajectories, Internet-mediated Expression, and Language Education / Thorne S., Payne J. // CALICO Journal. — vol. 22(3), 2005. — pp. 371–397.
14. I. Elola, A. Oskoz. Blogging: fostering intercultural competence development in foreign language and study abroad contexts / Elola I., Oskoz A. // Foreign Language annals. — vol. 41(3), 2009. — pp. 454–477.

15. J. Allwood, R. Schroeder. Intercultural Communication in a Virtual Environment / Allwood J., Schroeder R. //Journal of Intercultural Communication. — vol. 4, 2000. Режим доступу: <https://immi.se/intercultural/nr4/allwood.htm>

Федорова Л.М.

викладач кафедри сучасних європейських мов

Київський національний торговельно-економічний університет

ДО ПРОБЛЕМИ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ПОСЛУГ

Однією з актуальних проблем, яка потребує розв'язання у процесі здобуття вищої освіти фахівців сфери послуг є формування професійно-орієнтованого мовлення.

16 січня 2021 року набула чинності стаття 30 закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», згідно з якою всі надавачі послуг, тобто працівники магазинів, банків, готелів, ресторанів, кав'ярень, аптек, АЗС, пасажирського транспорту, перукарень, різних сервісних центрів тощо, незалежно від форми власності, зобов'язані обслуговувати споживачів і надавати інформацію про товари і послуги українською мовою. І всі ми були і є свідками того, що більшість із них виявилася зовсім не готовою до цього. Спілкуватися з відвідувачами і клієнтами українською мовою стало для багатьох надскладним завданням. Це змусило керівників деяких установ терміново організувати мовні курси для своїх працівників. Але більшість із них змушена була самотужки вивчати українську мову, інколи користуючись послугами приватних репетиторів.

Однією з причин такої ситуації стала відсутність мовної підготовки в закладах вищої освіти. Дуже прикро, але перевірки свідчать, що в багатьох вишах деякі фахові дисципліни і досі викладаються російською мовою.

Сьогодні ми спостерігаємо процес відновлення української мови, розширення її функціонування в усіх сферах суспільного життя. А тому, на нашу думку, заклади вищої освіти, які готують фахівців різних галузей знань повинні внести дисципліну «Українська мова (за професійним спрямуванням)» до переліку обов'язкових. Це дасть можливість студентам набути необхідних знань і сформувати мовну і мовленнєво-комунікативну компетенції, що дозволить їм у майбутньому комунікативно доцільно користуватися засобами фахової мови в різних ситуаціях професійного спілкування.

Формування мовленнєвої компетентності у фахівців педагогічних, економічних, медичних і юридичних галузей досліджували О. Біляєв, М. Вашуленко, Л. Мацько, В. Мельничайко, Л. Паламар, М. Пентилюк, Л. Федорова, Г. Шелехова та ін. Питання мовної підготовки фахівців сфери послуг досі залишалося поза увагою науковців. Це й визначає актуальність нашої розвідки.

Насамперед розглянемо сутність понять «мовна і мовленнєва компетенція».